

๒๔๐ ปี ชุมชนบางไส้ไก่

■ วิชา คลายนาถ

พ

พื้นที่รอบมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ประกอบด้วยชุมชนเก่าแก่หลายแห่งที่ยังคงสืบสานวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนให้ปรากฏมาจนถึงปัจจุบันดังเช่นชุมชนวัดลาวหรือชุมชนบางไส้ไก่ในพื้นที่ติดต่อกับมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาซึ่งเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาล่วงมาถึง ๒๔๐ ปี ปัจจุบันชุมชนนี้เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวลาวที่อพยพจากเวียงจันทน์เข้ามาในกรุงธนบุรีอันสืบเนื่องมาจากสงครามระหว่างไทยกับลาวเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๑ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของประเทศไทยกับประเทศลาวเนื่องจากมีการอพยพชาวลาวจำนวนมากเข้ามาในกรุงธนบุรี ทั้งยังเกิดผลสืบเนื่องในทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสอง

สาเหตุการอพยพของชาวลาวในสมัยกรุงธนบุรี

สาเหตุเริ่มแรกเกิดจากความขัดแย้งกันเองภายในอาณาจักรลาวซึ่งในสมัยก่อนเรียกว่า อาณาจักรล้านช้าง ในเวลานั้นแบ่งออกเป็นอาณาจักรอิสระ ๓ อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ โดยเฉพาะอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์นั้นได้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์คือ เจ้าสิริบุญสาร (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๒๗๓-พ.ศ. ๒๓๒๔) กับเสนาบดีคนสำคัญ ๒ ท่านคือ พระวอกับพระตา ซึ่งคาดว่า

เป็นพี่น้องกันต่างไม่พอใจเจ้าสิริบุญสารที่ไม่เห็นความสำคัญของตนจึงรวบรวมผู้คนไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่หนองบัวลุ่มภู (หนองบัวลำภูในปัจจุบัน) แต่ถูกเจ้าสิริบุญสารส่งกองทัพมาปราบปรามจนพระดาเสียชีวิตในที่รบ พระวอจึงหลบหนีไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ดอนมดแดง (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี) พร้อมกับส่งคนมาแจ้งต่อเจ้าเมืองนครราชสีมาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ต่อมาพระวอได้เข้ามาอยู่ในอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์เนื่องจากเจ้าผู้ครองอาณาจักรนี้สืบเชื้อสายมาจากพระดา แต่ภายหลังเกิดความบาดหมางใจกัน ครั้นเมื่อเจ้าสิริบุญสารส่งกองทัพเข้าปราบปรามพระวอเจ้าผู้ครองอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์จึงมิได้ให้ความช่วยเหลืออันเป็นเหตุให้พระวอเสียชีวิตในที่รบ เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงทราบการศึกระหว่างเจ้าสิริบุญสารประกอบกับเจ้าสิริบุญสาร ซึ่งมีความขัดแย้งกับอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางได้หันไปสวามิภักดิ์ต่อพม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินจึงโปรดให้เจ้าพระยาจักรีกับเจ้าพระยาสุรสีห์ (คือรัชกาลที่ ๑ กับสมเด็จพระอนุชา) ยกกองทัพไปปราบปรามเจ้าสิริบุญสารที่เมืองเวียงจันทน์ เจ้าสิริบุญสารพราчыหนีออกจากเวียงจันทน์ราชโอรสองค์ใหญ่คือ เจ้านันทเสนทรงช้างศึกเข้าสู่รับกับกองทัพไทยเป็นเวลากว่า ๔ เดือนแต่ต้องประสบความพ่ายแพ้กองทัพไทยจึงนำชาวลาวเวียงจันทน์และชาวลาวจากหัวเมืองอื่น ๆ เข้ามาในไทย และจัดแบ่งให้ชาวลาวจากหัวเมืองดังกล่าวให้ตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่าง ๆ ของไทยส่วนชาวลาวเวียงจันทน์ได้นำมายังกรุงธนบุรีพร้อมกับราชโอรสและราชธิดาของเจ้าสิริบุญสาร (เติม วิภาคย์ พจนกิจ, ๒๕๓๐)

“สาเหตุเริ่มแรกเกิดจากความขัดแย้งกันเองภายในอาณาจักรลาวซึ่งในสมัยก่อนเรียกว่าอาณาจักรล้านช้างในเวลานั้นแบ่งออกเป็นอาณาจักรอิสระ ๓ อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์”

หลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวบางไส้ไก่

ร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวบางไส้ไก่ในสมัยกรุงธนบุรีอาจศึกษาได้จากหลักฐานต่อไปนี้

รายพระนามกษัตริย์

ของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์

ที่อยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของอาณาจักรไทย

๑. เจ้าสิริบุญสาร ครองราชย์ พ.ศ. ๒๒๗๓ - ๒๓๒๔
๒. เจ้านันทเสน ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๒๔ - ๒๓๓๗ (สมัยกรุงธนบุรี-รัชกาลที่ ๑)
๓. เจ้าอินทวงศ์ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๓๗ - ๒๓๔๗ (สมัยรัชกาลที่ ๑)
๔. เจ้านูวงศ์ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๔๗ - ๒๓๗๑ (สมัยรัชกาลที่ ๒ - รัชกาลที่ ๓)

พระอุโบสถวัดบางไส้ไก่ที่บูรณะเสร็จ

หมายเหตุ ๑. ไม่ปรากฏพระนามเจ้าพรหมวงศ์โอรสอีกพระองค์หนึ่งของพระเจ้าสิริบุญสารในการอพยพเข้ามาในกรุงธนบุรี

หมายเหตุ ๒. ปี พ.ศ. ที่ระบุนี้ ในสิ่งพิมพ์บางแห่งอาจต่างกันประมาณ ๑ ปี เนื่องจากเป็นการคิดแบบปีไทยกับปีสากล

“ วัดบางไส้ไก่เป็นวัดเก่า
แก่ตั้งอยู่ติดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ
บ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีกำเนิดจาก
ความร่วมมือร่วมใจของชาวลาวที่
อพยพเข้ามาในเขื่อนแห่งนี้ ”

“ หลักฐานจากบันทึก
ของบาทหลวงชาวฝรั่งเศสในสมัย
กรุงธนบุรี เมื่อพม่าเข้ายึดครอง
กรุงศรีอยุธยาในพ.ศ. ๒๓๐๐ ชาว
ตะวันตกส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ใน
กรุงศรีอยุธยาได้หนีภัยสงครามเข้า
มาอยู่ในกรุงธนบุรี ”

๑. หลักฐานจากวัดบางไส้ไก่ วัดบางไส้ไก่เป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ติดกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีกำเนิดจากความร่วมมือร่วมใจของ ชาวลาวที่อพยพเข้ามาในพื้นที่แห่งนี้ ผู้เขียนเคยสอบถามท่านเจ้าอาวาสวัดบางไส้ไก่ เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ถึงประวัติของวัด ท่านได้มอบข้อมูลของวัดซึ่งพิมพ์ใน กระดาษยาวเพียงประมาณครึ่งหน้า ใจความสำคัญคือ ผู้สร้างวัดบางไส้ไก่เป็นพี่น้อง ชาวลาวสองคนชื่อท้าวอินทเสนและท้าวอินทเสน ได้ชักชวนชาวลาวให้สร้างวัด แห่งนี้ และเมื่อสืบค้นชื่อผู้นำในการสร้างวัดตามที่เอกสารระบุไว้ พบว่าเจ้าสิริบุญ สารมีโอรส ๔ พระองค์คือ เจ้านันทเสน เจ้าอินทวงศ์ เจ้าพรหมวงศ์ และเจ้าอนุวงศ์ และมีราชธิดา คือพระนางแก้วยอดฟ้า โอรส ๓ องค์แรกและพระนางแก้วยอดฟ้า ถูกนำมายังกรุงธนบุรีพร้อมกับกลุ่มชาวลาวดังกล่าว ดังนั้นจึงเชื่อว่าวัดบางไส้ไก่ สร้างขึ้นโดยพระประสงค์ของเจ้านันทเสนและเจ้าอินทวงศ์ (ซึ่งทางวัดอาจบันทึก พระนามเจ้าอินทวงศ์คลาดเคลื่อนไปเป็นท้าวอินทเสน) ต่อมาโอรสของพระเจ้าสิริ บุญสารได้เป็นกษัตริย์ของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ วัดลาวจึงเป็นวัดที่มีคุณค่า ในทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจกันของกษัตริย์ลาว กับชาวลาวในพื้นที่นี้

๒. หลักฐานจากบันทึกของบาทหลวงชาวฝรั่งเศสในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อ พม่าเข้ายึดครองกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๐๐ ชาวตะวันตกส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ใน กรุงศรีอยุธยาได้หนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในกรุงธนบุรี เนื่องจากเป็นเมืองที่ต่างชาติ เข้ามาค้ามาขายตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ชาวตะวันตกเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นนักบวช คริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และได้ก่อตั้งวัดเรียกว่า วัดซางตาครู้ส สมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราชพระราชทานที่ดินให้แก่ชาวตะวันตกเหล่านี้เพื่อการอยู่อาศัยและการสร้าง วัดแห่งนี้ขณะนั้นมีพระคริสต์ชาวฝรั่งเศสชื่อ มองซิเออร์คูเด (Monsieur Coudé) ซึ่งเดินทางมาจากบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส ที่อยู่ในประเทศอินเดีย เข้า มาพำนักในชุมชนคริสต์แห่งนี้ (ท่านผู้นี้ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๑ ได้เป็นบาทหลวง แห่งวัดซางตาครู้ส จึงขอเรียกนามของท่านว่า บาทหลวงคูเด) ท่านได้บันทึกเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงธนบุรีเพื่อส่งไปแจ้งผู้อำนวยการฝ่ายการต่างประเทศในบริษัท อินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส บันทึกบางส่วนได้กล่าวถึงชาวลาวที่อพยพเข้ามาใน สมัยกรุงธนบุรี โดยเฉพาะบันทึกบางตอนของบาทหลวงคูเดเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๒ ดังนี้

“...เมื่อเดือนสิงหาคมปีกลายนี้ไทยได้จับลาวเป็นเชลยกว่า ๓,๐๐๐ คน เพราะไทยได้ยกทัพไปรบกับลาว...และเมื่อลาวเชลย ได้ลงมาถึงกรุงก็ได้รับความลำบากจนจะตายอยู่แล้ว ...

เมื่อพวกลาวได้ลงมาถึงบางกอกได้สักหน้อย ไทยได้แยก พวกนี้ออกเป็น ๓ พวก เรียกว่า ๓ ค่าย ค่ายหนึ่งมีคนประมาณ ๗๐๐ - ๘๐๐ คน ข้าพเจ้าได้ทราบแต่เพียงว่ามี ๒ ค่ายเท่านั้น...”

(พงศาวดาร, ๒๕๑๑, หน้า ๑๕๐ - ๑๕๑)

บันทึกที่กล่าวมานี้แสดงว่าชาวลาวที่เข้ามาอยู่ในกรุงธนบุรีถูกแบ่งออกเป็น ๓ ค่าย (คำว่า “ค่าย” นี้ต่อมาบาทหลวงคูเดเรียกว่า หมู่บ้าน) บาทหลวงคูเดได้ พบเพียง ๒ ค่าย ค่ายที่ ๓ นี้ผู้เขียนเข้าใจว่าถูกแจกจ่ายไปตามบ้านเรือนของขุนนาง

เพราะในบันทึกต่อมามีข้อความว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินพระราชทานชาวลาวให้แก่ขุนนางบางคน โดยขุนนางแต่ละคนได้รับพระราชทานชาวลาวจำนวน ๔ ครอบครัวก็มี ๕ ครอบครัวก็มี ๖ ครอบครัวก็มี เพราะฉะนั้นพวกชาวลาวจึงได้กระจายอยู่ตามบ้านข้าราชการทั่วทุกแห่ง (พงศาวดาร, ๒๕๑๑, หน้า ๑๕๒) อนึ่งขุนนางคนสำคัญของสมเด็จพระเจ้าตากสินมีจำนวนมิใช่น้อย ขุนนางเหล่านี้น่าจะได้รับพระราชทานชาวลาวจากค่ายหนึ่งในจำนวน ๓ ค่ายดังกล่าวสำหรับชาวลาวที่บาทหลวงคูเดระบุ่ว่าถูกนำเข้ามาในกรุงธนบุรีอีก ๒ ค่ายนั้น กล่าวได้ว่า ค่ายแรก คือ ชาวลาวบางไส้ไก่ นั่นเอง ส่วนค่ายที่ ๒ นั้นสันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ที่บางยี่ขันใกล้วัดดาวดิงส์ ซึ่งเป็นที่ประทับของเจ้านันทเสน เจ้าอินทวงศ์และเจ้าอนุวงศ์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๒ โปรดให้สร้างเป็นวังเพื่อเป็นที่ประทับของราชโอรสของเจ้าสิริบุญสารดังกล่าว

บันทึกของบาทหลวงคูเดที่เกี่ยวข้องกับชาวลาวบางไส้ไก่มีดังนี้

“...ข้าพเจ้ากลับมาจากเยี่ยมหมู่บ้านลาว ได้พบกับพระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าแผ่นดินพระราชโอรสจึงเชื้อเชิญให้ข้าพเจ้าไปเฝ้าที่ศาลากลางทางแห่งหนึ่ง ได้รับสั่งกับข้าพเจ้าอย่างเป็นกันเอง และเมื่อได้เข้าเฝ้าอยู่สักครู่หนึ่ง ข้าพเจ้าได้ทูลลากลับบ้านเพราะเป็นเวลาเย็นมากแล้ว”

(พงศาวดาร, ๒๕๑๑ , หน้า ๑๔๙)

พระราชโอรสองค์ใหญ่ที่บาทหลวงคูเดกล่าวถึงคือ เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์หรือ เจ้าฟ้าจ้อย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำให้นึกถึงชื่อถนนอินทรพิทักษ์ซึ่งทอดยาวจากสะพานเนาวจำเนียรไปจนถึงวงเวียนใหญ่ จากถนนแห่งนี้สามารถเดินเท้าเข้าสู่วัดใหญ่ศรีสุพรรณจนถึงวัดบางไส้ไก่ได้สะดวกมาก อนึ่งชื่อถนนในกรุงธนบุรีนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สมเด็จพระยาตราชานุภาพทรงตั้งชื่อถนนตามเหตุการณ์และบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์และบุคคลสำคัญดังกล่าว เช่น ถนนสมเด็จพระยา เป็นถนนซึ่งผ่านบ้านเรือนของสมเด็จพระเจ้าพระยา ๓ ท่านแห่งตระกูลขุนนาคน จึงสันนิษฐานว่าถนนอินทรพิทักษ์ตั้งขึ้นเพื่อรำลึกถึงเจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์และวังของพระองค์น่าจะตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับถนนดังกล่าว อนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๓๒๒ ที่บาทหลวงคูเดบันทึกนี้พระองค์น่าจะมีพระชนมพรรษาได้ประมาณ ๒๐ ปีเศษเนื่องจากในปีดังกล่าวสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระชนมายุ ๔๕ ปี และอาจทรงเป็นผู้ดูแลกลุ่มชาวลาวในพื้นที่นี้ เนื่องจากบันทึกของบาทหลวงคูเดกล่าวว่า มีชาวลาวในค่ายนี้จำนวนถึง ๗๐๐ - ๘๐๐ คน นับว่าเป็นกลุ่มชาวลาวขนาดใหญ่ในสมัยกรุงธนบุรี จากหลักฐานของบาทหลวงคูเดที่กล่าวมานี้จึงสรุปได้ว่า ชุมชนลาวบางไส้ไก่มีกำเนิดในสมัยกรุงธนบุรีเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๒

“อนึ่งชื่อถนนในกรุงธนบุรีนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สมเด็จพระยาตราชานุภาพทรงตั้งชื่อถนนตามเหตุการณ์และบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์และบุคคลสำคัญดังกล่าว เช่น ถนนสมเด็จพระยา เป็นถนนซึ่งผ่านบ้านเรือนของสมเด็จพระเจ้าพระยา ๓ ท่านแห่งตระกูลขุนนาคน ”

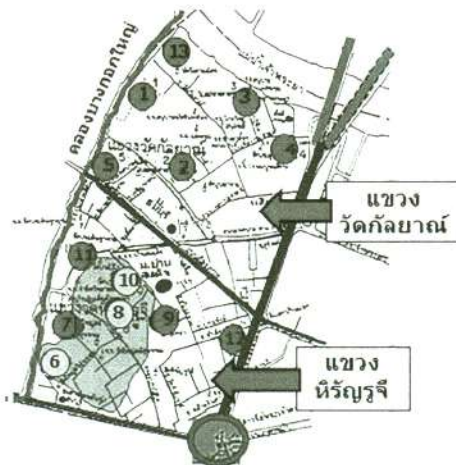

แผนที่แสดงถนนอินทรพิทักษ์และพื้นที่ชุมชนชาวบางลำไ้ในอดีต

อันเป็นเวลา ๒๔๐ ปีมาแล้ว

ข้อมูลปัจจุบันของชุมชนในแขวงหิรัญบุรีของสำนักงานเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ปรากฏว่า มีชุมชน ๓ แห่งที่เคยเป็นแหล่งการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวลาว คือชุมชนบางลำไ้ ๓ ชุมชนสามัคคีศรีสุพรรณ (เดิมชุมชนนี้อยู่ร่วมกับชุมชนบางลำไ้) และชุมชนศรีภูมิ (เนื่องจากปรากฏว่าหัวหน้าชาวลาวในการขุดคลองชื่อ ชุนสีภูมิ)

1. ชุมชนกุฎีขาว
2. ชุมชนบุปผาราม
3. ชุมชนกุฎีจีน
4. ชุมชนวัดประยุร
5. ชุมชนโรงคราม
6. ชุมชนศรีภูมิ
7. ชุมชนวัดใหญ่ศรีสุพรรณ
8. ชุมชนสามัคคีศรีสุพรรณ
9. ชุมชนมัสยิดบ้านสมเด็จ
10. ชุมชนบางลำไ้บ้านสมเด็จ
11. ชุมชนวัดประดิษฐาราม
12. ชุมชนตีแยกบ้านแขก
13. ชุมชนวัดกัลยาณ์

ที่มา: ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตธนบุรี

ดังปรากฏในแผนที่ของฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตธนบุรี ดังนี้

การดำรงชีวิตของชาวลาวบางลำไ้ในอดีต

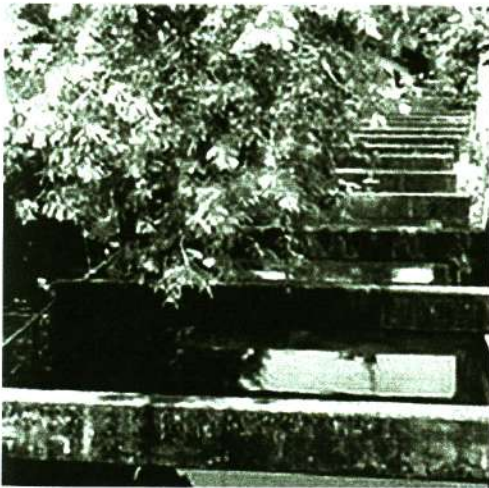
การเดินทางรอนแรมอันยาวไกลของชาวลาวบางลำไ้จากกรุงเวียงจันทน์จนถึงกรุงธนบุรีนั้นเป็นความยากลำบากอย่างมาก บาทหลวงคูเต กล่าวชาวลาวได้สิ้นชีวิตกลางทางเป็นจำนวนมาก ความยากจนและความคับแค้นของชาวลาวทำให้

ท่านสงสารมากจนถึงกับน้ำตาไหล เมื่อมาถึงพื้นที่แห่งนี้ก็น่าจะเป็นป่ารก้างเจียบ
วังเวง เนื่องจากหนังสือพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาได้บันทึกเหตุการณ์เมื่อ
ปี พ.ศ. ๒๓๑๙ ในพื้นที่ใกล้เคียง คือบริเวณวัดบางยี่เรือหรือวัดอินทารามไว้ว่า

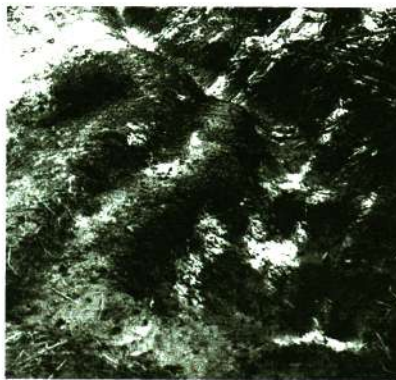
“ณ วันศุกร์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๓ ปีวอก อัฐศก (พ.ศ.๒๓๑๙)
กลางคืนเพลาสองยาม เสือเข้ามากินเขมรซึ่งเฝ้าสวนหลังวัดบางยี่เรือ
จึงมีพระราชดำรัสให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมขุนอินทรพิทักษ์
เจ้าพระยาจักรี พระยายมราช กับข้าหลวงทั้งปวง ออกไปล้อม
จับเสือ ให้วางยาเบื่อเสือกินเมาลงนอนอยู่ จึงแต่งคนเข้าไปแทง
เสือนั้นตาย”

(พงศาวดาร, ๒๕๔๒, หน้า ๒๑๗)

ข้อมูลที่กล่าวมานี้แสดงว่าพื้นที่ซึ่งชาวลาวอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเวลานั้น
น่าจะเป็นป่ารก้างไม่ต่างจากพื้นที่วัดบางยี่เรือหรือวัดอินทาราม เพราะอยู่ไม่ไกลกัน
มาก ด้วยเหตุนี้กลุ่มชาวลาวจำนวนถึง ๗๐๐ - ๘๐๐ คน จึงต้องปรับตัวให้ดำรงชีวิต
อยู่ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ประการแรก คือการขุดคลองเพื่อการบริโภคการเพาะ
ปลูก และการคมนาคม คลองสำคัญที่ขุดขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตของกลุ่มคนขนาด
ใหญ่คือ คลองบางไส้ไก่ ปัจจุบันมีความยาว ๓ กิโลเมตร เป็นคลองที่คณะรัฐมนตรี
ลงมติเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ให้อนุรักษ์ไว้ (กรมศิลปากร, ๒๕๒๕, หน้า ๖๑๐-๖๑๑)
นับเป็นคลองขุดที่มีอายุยืนยาวอย่างมาก

คลองบางไส้ไก่ในปัจจุบัน

ลักษณะของคลองไส้ไก่ที่ปรากฏทั่วไป
ในชนบทคาดว่ามึลักษณะ
เหมือนคลองบางไส้ไก่ของชุมชนลาว
บางไส้ไก่ในอดีต

คลองบางไส้ไก่เป็นคลองหลักจนมีการนำมาตั้งเป็นชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า “ชุมชน
บางไส้ไก่” โดยมีการกล่าวถึงชื่อคลองนี้อย่างหลากหลาย วราห์ โรจนวิภาต นักเขียน
ในชุมชนวัดประดิวฐารามกล่าวว่า เดิมปากคลองบางไส้ไกด้านคลองบางกอกใหญ่เป็น
ที่อยู่อาศัยของชาวมอญ ชาวมอญเรียก นายกองมอญ หรือหัวหน้ามอญว่า “สกาย”
หรือ “สะกาย” (คนไทยเรียกว่า จักกาย) จึงกลายเป็นชื่อคลองนี้ตั้งแต่เดิม นานเข้า
ก็เพี้ยนเป็น “ไส้ไก่” ซึ่งเป็นการเน้นชื่อมอญเป็นหลัก เพราะเข้าใจว่าคลองบางไส้ไก่

นางสาวบัวผัน สะกุนพันธ์
ชาวลาวปากเซ แขวงจำปาศักดิ์

ชุดขึ้นโดยชาวมอญและชาวลาวซึ่งตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใกล้เคียงกันมากนักเขียนอีกท่านหนึ่งคือ ส. พลายน้อย กล่าวว่าแต่เดิมผู้คนเรียกชื่อคลองบางไส้ไก่ว่า “คลองสาวกลาย” ต่อมาเพี้ยนเป็น “คลองสาวไก่” เพราะมีพวกสาว ๆ มากมายก่ายกอง ภายหลังเรียกให้สั้นเข้าเป็น คลองสะก่าย และในพ.ศ. ๒๔๒๘ ก็ยังเรียกคลองสะก่ายอยู่ แล้วจึงกลายเป็นคลองไส้ไก่ แต่ท่านยังไม่แน่ใจว่าชื่อของคลองบางไส้ไก่จะมาจากสาเหตุใดกันแน่ (ส. พลายน้อย, ๒๕๓๗, หน้า ๘๔-๘๗)

ผู้เขียนสงสัยว่าเหตุใดจึงไม่มีการกล่าวถึงชื่อคลองบางไส้ไก่ในภาษาลาว เพราะชาวลาวในพื้นที่นี้เป็นกำลังสำคัญในการขุดคลองบางไส้ไก่จึงได้สอบถามนางสาวบัวผัน สะกุนพันธ์ ชาวลาวจากแขวงจำปาศักดิ์ให้พูดคำว่า “ไส้ไก่” เป็นภาษาลาว ได้ความว่าชาวลาวเรียกคำว่า ไส้ไก่ ว่า “สะไก้” ซึ่งอาจเป็นชื่อดั้งเดิมที่ชาวลาวเรียกคลองนี้ก็ได้ คลองนี้จึงเป็นอนุสรณ์ของชาวลาวดั้งเดิมในชุมชนนี้

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์นายเศวต คลายนาท วิศวกรชลประทานซึ่งเคยอยู่ในเวียงจันทน์ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๓๓ ผู้สร้างสถานีสูบน้ำแม่น้ำโขงในนครเวียงจันทน์ และได้สร้างคลองส่งน้ำเพื่อจ่ายไปตามพื้นที่ชลประทานของโครงการในเวียงจันทน์ กล่าวว่า คลองไส้ไก่ในเวียงจันทน์นั้นมีอยู่ทั่วไป และชาวลาวก็เรียกชื่อ คลองไส้ไก่ เช่นเดียวกับไทย มีลักษณะเป็นคลองที่แคบยาวโดยใช้จอบขุดถอยหลังไปเรื่อย ๆ จึงมีความแคบและคดเคี้ยว เกษตรกรจะขุดต่อจากคลองส่งน้ำชลประทานเข้าพื้นที่ของตน หากเทียบกับคลองในไทยจะคล้ายคลองตามร่องสวนแต่ยาวคดเคี้ยวไปตามพื้นที่ของตน และชาวลาวเรียกชื่อว่าคลองไส้ไก่ชัดเจน ดังนั้นผู้เขียนจึงเชื่อว่า คำว่า “คลองบางไส้ไก่” น่าจะเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นแต่ดั้งเดิม (คำว่า “บาง” หมายถึง หมู่บ้านหรือตำบล) แต่ชาวลาวและชาวมอญในสมัยนั้นอาจเรียกภาษาไทยไม่ชัดเจน คนสมัยต่อมาจึงฟังผิดเพี้ยนกันไป คลองบางไส้ไคน่าจะเป็นคลองไส้ไก่แห่งแรกของไทยที่เกิดขึ้นโดยชาวลาวบางไส้ไก่แห่งนี้

นายเศวต คลายนาท
วิศวกรชลประทานกรรมการบริหาร
บริษัทปริทีเวลลอปเมนท์

การขุดคลองไส้ไก่ในชนบทไทยปัจจุบัน ผู้ขุดจะหันหน้าเข้าหาคลองทั้ง ๒ ด้าน แตกต่างจากการขุดคลองไส้ไก่ของลาวซึ่งจะขุดแบบถอยหลังไปเรื่อย ๆ จึงมีความแคบและคดเคี้ยว เข้าใจว่าชาวลาวบางไส้ไกดั้งเดิมจะขุดคลองบางไส้ไก่แบบลาว

เมื่อชุดคลองบางไส้ไก่ผ่านตลอดพื้นที่ของชาวลาวอพยพสำเร็จ ชาวลาวกลุ่มนี้จึงได้ใช้ประโยชน์อย่างมาก ประการแรก คือการใช้บริโภคเพราะคนในสมัยก่อนบริโภคน้ำจากแม่น้ำลำคลองและไม่มีภาชนะเก็บกักน้ำฝน ประการที่สอง ชาวลาวสามารถบริโภคสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง ปลา หอย ปู คล้ายกับการบริโภคสัตว์น้ำในแม่น้ำโขง ประการที่สาม ใช้สัญจรทางน้ำระหว่างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยหรือเดินทางออกสู่คลองบางหลวง (ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าชาวลาวในสมัยนั้นได้รับการยินยอมให้ออกนอกพื้นที่ได้หรือไม่) ประการสุดท้าย คือ การทำเรือกสวน ไร่นา ดังปรากฏในข้อเขียนของวราห์ โรจนวิภาต ถึงการชุดคลองลัดต่าง ๆ ภายในพื้นที่แห่งนี้ เช่น คลองสวนบ้านลาว จึงแสดงถึงการประกอบอาชีพทำสวนของชาวลาวในพื้นที่และสืบทอดต่อมาเป็นเวลาอันบร้อยปี เพราะเมื่อสอบถามสมาชิกผู้สูงอายุในชุมชนได้ให้สัมภาษณ์ว่าพื้นที่นี้ในสมัยก่อนประกอบไปด้วยสวนผลไม้และสวนหมาก โดยมีผลไม้ขนาดชนิด เช่น มะม่วง มะปราง ชมพู่ เป็นต้น

นายทัชชัย แสงวิสุทธิ

สมาชิกชุมชนสามัคคีศรีสุพรรณ ซึ่งเคยเป็นพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชาวลาวบางไส้ไก่ กล่าวว่าครอบครัวอยู่ที่นี้มากกว่า ๑๕๐ ปี เคยพายเรือตลอดคลองบางไส้ไก่ มีน้ำใสใช้บริโภค เมื่อยืนแขนลงไปในคลองก็จับกุ้งได้เป็นกระจาด และที่นี่เคยเป็นสวนมาก่อน

ชาวลาวมาตักน้ำ (ภาพจากโปรชนียบัตรเมื่อประมาณ ๘๐ ปีมาแล้ว ไม่ระบุสถานที่)

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) กับชาวลาวบางไส้ไก่

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เสนาบดีผู้มีบทบาทสำคัญต่อประเทศไทยทั้งทางด้านการทหาร การเมือง การพัฒนา และการต่างประเทศ นิเวศสถานหรือจวนของท่านเคยเป็นที่ตั้งเดิมของโรงเรียนราชวิทยาลัยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๙ และพัฒนาขึ้นเป็นลำดับจนเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โดยได้ย้ายมาตั้งอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ พื้นที่นี้มีความเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เนื่องจากเคยเป็นบ้านเรือนภรรยาของท่านคือ เจ้าคุณหญิงพัน นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่รายรอบยังคงอยู่ในความดูแลของสมเด็จพระยาบรม

“ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชย์สมบัติใน พ.ศ. ๒๓๙๔ ทรงแยกการควบคุมทหารเรือเป็น ๒ ส่วน คือ ทหารเรือวังหน้าขึ้นตรงกับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และทหารเรือวังหลวงขึ้นตรงกับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหกลาโหม ”

เจ้าคุณหญิงพัน

มหาศรีสุริยวงศ์ เช่น ขวามอญและชาวลาวเคยเป็นทหารอาสาสมัครและอาสาในสังกัดของท่านและยังมีชุมชนมัสยิดบ้านสมเด็จ (มัสยิดนุรุลมุบีน) เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากการที่สมเด็จพระยาบรมมมหาศรีสุริยวงศ์เดินทางไปศึกษาดูงานในสิงคโปร์เมื่อเดินทางกลับท่านได้ชักชวนชาวมุสลิมจากหัวเมืองทางใต้มาเป็นกำลังสำคัญของราชการ สำหรับชาวลาวบางไส้ไก่ได้เคยมีส่วนร่วมการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ของสมเด็จพระยาบรมมมหาศรีสุริยวงศ์ ดังนี้

๑. ทหารเรือวังหลวง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชย์สมบัติใน พ.ศ. ๒๓๙๔ ทรงแยกการควบคุมทหารเรือเป็น ๒ ส่วน คือ ทหารเรือวังหน้าขึ้นตรงกับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และ ทหารเรือวังหลวงขึ้นตรงกับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหกลาโหม ตามประวัติของกองทัพเรือ กล่าวว่าเมื่อแรกตั้งกองทัพนั้นมีแต่ต่างชาติเป็นทหารเรือเพราะคนไทยไม่สันทัดทางทะเล จึงมีกองทัพเรืออาสาหลายชาติ โอนมาขึ้นกับกรมทหารเรือ เช่น ทหารกองมอญและกองลาว ทำงานเป็นช่างกลและช่างไฟในเรือ และยังได้จ้างชาวต่างชาติมาฝึกทหารแบบยุโรป สมเด็จพระยาบรมมมหาศรีสุริยวงศ์ได้ใช้พื้นที่ในบริเวณวัดบุปผารามฝึกทหารเหล่านี้ จึงเชื่อว่าผู้ชายชาวลาวบางไส้ไก่ได้มีส่วนร่วมในการเป็นทหารอาสาของทหารเรือวังหลวงโดยความควบคุมของท่านด้วย

๒. การขุดและขยายคลอง สมเด็จพระยาบรมมมหาศรีสุริยวงศ์มีบทบาทสำคัญในการขุดและขยายคลองจำนวนมากทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด เช่น ท่านเป็นแม่กองในการขุดคลองผดุงกรุงเกษมและคลองดำเนินสะดวก สำหรับคลองบางไส้ไก่ที่ท่านได้ดำเนินการขุดขยายคลองจนมีความกว้างและความยาวดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ท่านยังได้ดำเนินการขุดคลองสมเด็จอันเป็นคลองที่ผ่านด้านหน้าของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา คลองนี้ยาวไปจดกับคลองสานที่ด้านหน้าของวัดพิชยญาติการาม การขุดคลองในพื้นที่นี้ได้ชาวลาวบางไส้ไก่เป็นแรงงานสำคัญ ซึ่งไม่เพียงการขุดคลองบางไส้ไก่และคลองสมเด็จเท่านั้น แต่ยังมีคลองอีกจำนวนมากในพื้นที่แห่งนี้ที่เป็นผลมาจากกำลังแรงงานของชาวลาวบางไส้ไก่ จึงกล่าวได้ว่า ชาวลาวบางไส้ไกมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่นี้ให้เจริญขึ้นเป็นลำดับ

๓. การสร้างบ้านเจ้าคุณหญิงพัน ภรรยาของสมเด็จพระยาบรมมมหาศรีสุริยวงศ์ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ซึ่งปัจจุบันนี้คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา นับได้ว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้ย้ายที่ตั้งจากจวนของสมเด็จพระยาบรมมมหาศรีสุริยวงศ์มายังสถานที่อันเป็นบ้านเรือนของเจ้าคุณหญิงพันภรรยาของท่าน และชาวลาวบางไส้ไกได้มีส่วนร่วมในการสร้างบ้านเรือนดังกล่าว ดังคำอธิบายของพระยาชลธารวิจิตรชัยว่า “ในยุคนี้เกิดคลองเล็กขึ้นใหม่อีกสองคลอง คือคลองลาวที่ย้ายไปที่จะสร้างบ้านเจ้าคุณหญิงพันได้ขุดคลองลาวไปออกคลองบางไส้ไก่” กล่าวคือ ในการสร้างบ้านเจ้าคุณหญิงพันนั้นได้มีการแบ่งกองกำลัง ชาวลาวบางไส้ไกกลุ่มหนึ่งไปขุดคลองชื่อคลองลัดบ้านลาวสีภูมิ และคลองสวนลาว (ส. พลายน้อย, ๒๕๓๗, หน้า ๘๗)

ปัจจุบันนี้ยังคงมีภาพถ่ายของเจ้าคุณหญิงพันและรายละเอียดเกี่ยวกับเจ้าคุณหญิงพันบ้างเล็กน้อย เจ้าคุณหญิงพันเป็นน้องสาวของคุณหญิงกลิ่น ภรรยาคนแรกของสมเด็จพระยาบรมมมหาศรีสุริยวงศ์ นางแอนนา เลียวโนเวลล์ (Anna Leonowens) ผู้ซึ่งเข้ามาในเมืองไทยเพื่อรับจ้างสอนภาษาอังกฤษให้แก่พระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ ได้กล่าวถึงเจ้าคุณหญิงพันว่า “คุณหญิงพันไม่ใช่ทั้งคนสวยหรือสง่างาม แต่เป็นแม่บ้านแม่เรือน

และอารมณ์เย็นที่สุด ตอนเจอกันครั้งแรกเธอน่าจะอายุราว ๔๐ ปี ตัวล่ำหนา ผิวคล้ำ เสน่ห์เดียวของเธอคือ สายตาทักับวาจาที่อ่อนโยน” ดังนั้นอาจวิเคราะห์ได้ว่าในเวลานั้นหากเจ้าคุณหญิงพันอายุราว ๔๐ ปี บ้านของเจ้าคุณหญิงพันจึงน่าจะสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๓ หรือต้นรัชกาลที่ ๔

เกี่ยวกับบ้านเจ้าคุณหญิงพันนั้นอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาในสมัยก่อนมีความสนใจกันมาก เนื่องจากยังมีอาคารบางส่วนที่ยังคงอยู่ในเวลาท่านรับราชการอยู่ ได้แก่ อาคารเรือนวัดผลและอาคารเรือนนอน (เรียกกันว่า เรือนขาว) อีกทั้งมีความสงสัยกันว่าบริเวณใดเป็นที่ตั้งตัวบ้านของเจ้าคุณหญิงพันสำหรับอาคารเรือนวัดผลในเวลานั้นเป็นที่เก็บระเบียบและผลการเรียนของนักศึกษา และยังมีโต๊ะทำงานของอาจารย์ประมาณ ๓ - ๔ ท่านมีลักษณะเป็นเรือนไม้ขนาดใหญ่ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ใต้ถุนสูง มีบันไดทางขึ้นสองทางมีลูกกรงเหล็กโปร่งล้อมรอบ เรือนนี้ สำหรับเรือนวัดผลนี้ อาจารย์บุตร วุฒิमानพ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นโรงละครของเจ้าคุณหญิงพัน เนื่องจากตรงกลางห้องเป็นชื่อไม้ยาวฉลุตลอดลายสวยงาม ตรงนี้เข้าใจว่าเป็นเวทีละครและอาจารย์บุตรจะตั้งกระถางรูปเพื่อกราบไหว้เคารพต่อเจ้าคุณหญิงพันอยู่เสมอ อีกอาคารหนึ่ง คือเรือนนอนหรือเรือนขาวที่อาจารย์ใช้พักอยู่ในบ้านสมเด็จฯ (ในสมัยนั้นยังคงเป็นวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา) เป็นเรือนไม้สีขาวใต้ถุนสูง เมื่อขึ้นบันไดแล้วจะมีระเบียงไม้กว้างนักแล้วจึงก้าวสูงขึ้นเพื่อเข้าไปในห้อง มีห้อง ๓ ห้อง มีอาจารย์มาพักประจำประมาณ ๓ ท่าน อยู่กันคนละห้อง สันนิษฐานว่าแต่เดิมน่าจะเป็นโรงครัวของเจ้าคุณหญิงพัน โดยทำครัวที่ใต้ถุนซึ่งสูงและกว้างขวาง ส่วนคนครัวหรือคนรับใช้อื่น ๆ น่าจะนอนในห้องของเรือนนี้ต่อมาได้มีการรื้อเรือนขาวแห่งนี้และสร้างเป็นสมาคมศิษย์เก่าบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปัจจุบันอาคารสมาคมนี้ได้ถูกรื้อไปแล้วสำหรับตัวบ้านของเจ้าคุณหญิงพันนั้น หม่อมราชวงศ์ทวีภาค เกษมศรี อดีตอธิการบดีสันนิษฐานว่าตั้งอยู่ในที่ซึ่งต่อมาก็คือ ตึกอำนวยการที่อาจารย์สมัยก่อนมาลงนามปฏิบัติราชการ ท่านสันนิษฐานว่าฐานรากของอาคารนี้น่าจะมีชุกขนาดใหญ่รองรับซึ่งเป็นความนิยมในการก่อสร้างอาคารคอนกรีตของคนสมัยก่อน

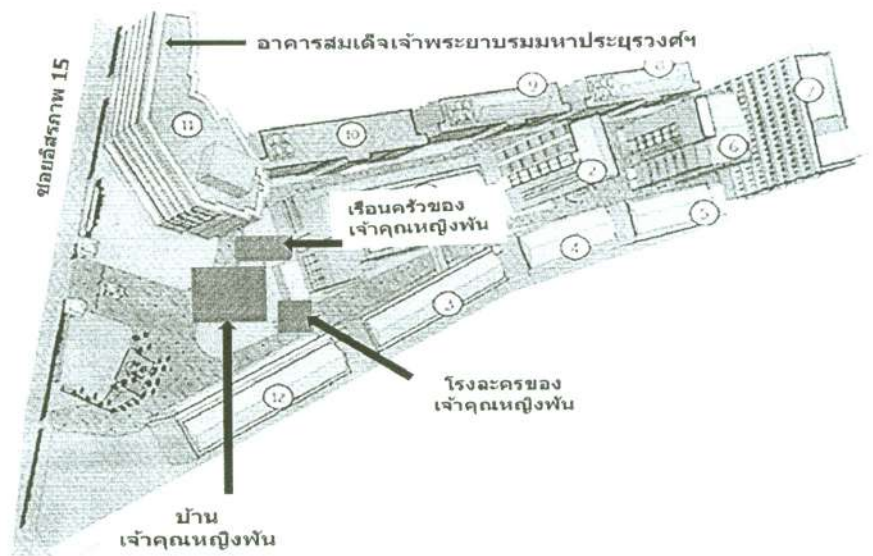
“ มีลักษณะเป็นเรือนไม้ขนาดใหญ่ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ใต้ถุนสูง มีบันไดทางขึ้นสองทางมีลูกกรงเหล็กโปร่งล้อมรอบเรือนนี้ สำหรับเรือนวัดผลนี้อาจารย์บุตร วุฒิमानพ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นโรงละครของเจ้าคุณหญิงพัน เนื่องจากตรงกลางห้องเป็นชื่อไม้ยาวฉลุตลอดลายสวยงาม ”

ตึกอำนวยการ สันนิษฐานว่าพื้นที่นี้เคยเป็นที่ตั้งของบ้านเจ้าคุณหญิงพัน

เรือนขาว สันนิษฐานว่าเคยเป็นโรงครัวของเจ้าคุณหญิงพัน (อาจารย์สุภา เจริญระบิณ อนุเคราะห์จัดหาภาพ)

แผนผังแสดงที่ตั้งของบ้านเรือนเจ้าคุณหญิงพัน
เปรียบเทียบกับอาคารปัจจุบันของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จพระยา

แผนที่สมัยรัชกาลที่ ๕ แสดงที่ตั้งบ้านเรือนของเจ้าคุณหญิงพันและพื้นที่โดยรอบ

มรดกของชุมชนลาวบางไส้ไก่

อดีตอันยาวนานกว่า ๒๔๐ ปี ของชุมชนลาวบางไส้ไก่ได้ก่อให้เกิดมรดกอันมีคุณค่าแก่สังคมไทยหลายประการ ประการแรก คือการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนพื้นที่จากความรกร้างมาเป็นชุมชนแห่งความร่มเย็นประกอบไปด้วยเรือกสวนและคลองต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นโดยความร่วมมือร่วมใจของชาวลาวดั้งเดิม โดยเฉพาะคลองบางไส้ไก่ อันเป็นคลองหลักของชุมชน การเกิดวัดลาวหรือวัดบางไส้ไก่ซึ่งเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของผู้คนในพื้นที่แห่งนี้มาจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่เป็นมรดกของชุมชนบางไส้ไก่ซึ่งได้แพร่กระจายไปสู่สังคมไทยอย่างกว้างขวาง คือการดนตรี ดังที่บาทหลวงปาลเลอกัวซ์ ซึ่งอยู่ในไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ กล่าวไว้

“...ดนตรีของเขาอ่อนหวาน ไพเราะ ฟังจับใจ วงหนึ่งประกอบด้วยนักดนตรีเพียง ๓ คนเท่านั้นเอง คนหนึ่งเป่าออร์แกนปาก ทำด้วยไม้ซาง (แคน) คนหนึ่งร้องเพลงรักด้วยสำเนียงของบุคคลอันมีความคล่องสูง คนที่สามตีกรับไม้ให้จังหวะ...เครื่องดนตรีอย่างอื่นก็เหมือนกับของชาวสยาม”

(पालเลอกัวซ์, ๒๕๒๐, หน้า ๓๕-๓๖)

ในบรรดาเครื่องดนตรีของลาวนั้น ขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีที่คนไทยนิยมชมชอบจนกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของดนตรีไทย จนคนไทยคิดว่า ขลุ่ยคือเครื่องดนตรีไทยมาตั้งแต่ดั้งเดิม ดนตรีขลุ่ยของชาวลาวอพยพซึ่งถือว่าเป็นประชากรรากหญ้าได้แพร่กระจายไปสู่คนไทยทุกชนชั้น รวมถึงชนชั้นสูงของสังคมไทย ดังที่นางแอนนา เลียวโนเวลล์ ได้บรรยายถึงการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีที่นางได้พบเห็นในบ้านของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เมื่อครั้งที่เข้ามาในจวนของท่านดังนี้

เมื่อเสียงขลุ่ยดังก็มีหญิงสาว ๑๒ นางถือพัดสีเงินและทองเดินออกจากซอกเล็ก ๆ มานั่งเรียงรายปรนนิบัติพัดโบกให้กลุ่มที่อยู่ตรงกลาง ทันทีที่เพลงดัง นางรำทั้งหมดก็ยืนขึ้นตั้งเป็น ๒ แถว ร่ายรำกริตรายมือ และรำรำด้วยท่วงท่าที่เชื่อว่า “ผ่านการฝึกฝนร่างกายระดับสูงสุดเท่านั้น”

(ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๖๒)

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสมาชิกของสังคมและมีการสืบสานอย่างผสมกลมกลืนจากกลุ่มชาวลาวดั้งเดิมที่อพยพเข้ามาและดำรงชีวิตด้วยความลำบากยากไร้ แต่สิ่งที่ติดตัวมาพร้อมกับชาวลาวเหล่านี้ซึ่งในเวลานั้นสังคมไทยมองไม่เห็น เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของกลุ่มชาวลาวดังกล่าวคือ วัฒนธรรมอันอ่อนหวานซึ่งเป็นความไพเราะทางการดนตรีที่ค่อย ๆ แพร่กระจายไปสู่สังคมไทยอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการห้ามเล่นดนตรีลาวที่สำคัญคือ แคน ในสถานที่ต่าง ๆ ของพระนครก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้ได้ ทั้งยังมีการผสมผสานเข้ากับดนตรีไทยอย่างไร้พริ้วเพลงลาวดวงเดือน ลาวคำหอม ลาวดำเนินทราย ลาวแพน และเพลงอื่น ๆ อีกมากเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อนึ่ง แคน และทรงหยีบ แคนขึ้นทรงเป่า ซึ่งแสดงว่าดนตรีลาวยังได้เผยแพร่ไปสู่ชาวตะวันตกในเวลานั้น (บริตเล, ๒๕๐๘, หน้า 60-61)

ตราบเวลานานเท่านั้นที่สังคมไทยมีอาจสืมนั่นสิ่งดั้งเดิมที่บรรพชนชาวลาวบางไส้ไก่มอบให้เป็นมรดกแก่สังคมไทย และขลุ่ยบ้านลาวในชุมชนแห่งนี้จะยังคงดำรงอยู่ต่อไป

ขลุ่ยบ้านลาวของชุมชนบางไส้ไก่

บรรณานุกรม

- ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. **จดหมายเหตุการณ์อนุรักษ์
กรุงรัตนโกสินทร์. (๒๕๒๕).** กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุง
รัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (๒๕๓๐). **ประวัติศาสตร์ลาว.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- บริดเก, ดี.บี. **ประชุมพงศาวดารเล่ม ๑๘ ภาคที่ ๓๑ จดหมายเหตุเรื่องมิชชัน
นารีอเมริกาเข้ามาประเทศสยาม, แปลโดย ป่วน อินทวงศ์. (๒๕๐๘).**
พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- पालเลอกัวซ์, ฌอง บาติสต์. (๒๕๒๐). **เล่าเรื่องกรุงสยาม, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร.**
กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า.
- พงศาวดาร. **ประชุมพงศาวดารเล่ม ๒๓ ภาคที่ ๓๙ จดหมายเหตุคณะบาทหลวง
ฝรั่งเศสในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์
ตอนต้น. (๒๕๑๑).** พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- พงศาวดาร. (๒๕๔๒). **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒.** กรุงเทพฯ:
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ส. พลายน้อย. (๒๕๓๗). **ตำนานพระพุทธรูป และ ผักไห้-คลองสาน.** กรุงเทพฯ:
วัชรินทร์การพิมพ์.
- เลียวโนเวลล์. (๒๕๖๒). **The Romance of the Harem. ศิลปวัฒนธรรม. สืบค้น**
เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๒. จาก www.silpa-mag.com

